

Onstuimig koloniejahr 2001

De uitbraak van Mond- en Klauwzeer en de stormvloed van 3 juni hebben het kolonievogels en kolonietellers in 2001 niet gemakkelijk gemaakt. Veel waarnemers werden geconfronteerd met 'verboden toegang' en langs de kust spoelden midden in het broedseizoen veel nesten weg. Ondanks deze hindernissen, zagen veel waarnemers toch kans hun gebieden te tellen. Hieronder een eerste indruk van wat er afgelopen jaar aan kolonievogels bekend is. Noodgedwongen onvolledig, omdat nog niet alle gegevens zijn verwerkt..., en een aantal vroeg broedende soorten extra veel te leiden had van dat bordje 'verboden toegang'.

MKZ

De MKZ-uitbraak heeft menig kolonieteller in z'n greep gehad. En niet alleen de tellers die Roeken moesten tellen in Oene of Kootwijk, ook ver daar vandaan. Diverse kolonies mochten of konden niet worden geteld. Het meest getroffen waren de kolonies van Roek en Blauwe Reiger in de provincies Gelderland, Overijssel, Flevoland, Friesland en Drenthe. Sommige tellers hebben na versoepeling van de MKZ-regels in mei alsnog een poging gewaagd, maar met volop blad aan de bomen viel dat niet mee. Langs de Friese waddenkust en in het Lauwersmeer was een deel van de terreinen dusdanig lang afgesloten, dat niet alle kolonies van meeuwen en sterns geteld konden worden. Wat tellen betreft kunnen we het jaar 2001 beter maar snel vergeten.

Stormvloed

Net als in 2000 was het ook nu weer raak in het broedseizoen. Harde wind stuwde het water op en zorgde voor een stormvloed op 3 juni. Op Texel waren de Dwergsterns de dupe. Op Griend spoelden 700 legsels van Kokmeeuwen, 500 nesten van Visdieven en 200 nesten van Noordse Sterns weg, en verdronken nog eens c. 250 donsjongen van de Grote Stern. Illustratief is ook de lijst van weggespoelde nesten die beheerder Otto Overdijk opstelde van de Oosterkwelder op Schiermonnikoog: Lepelaar 16 nesten (20 kuikens), Kokmeeuw 5700 nesten (eieren, kuikens), Stormmeeuw 240 nesten (eieren), Kleine Mantelmeeuw 1200 nesten (eieren), Zilvermeeuw 2000 nesten (eieren, kuikens), Grote Stern 2

nesten (eieren), Visdief 750 nesten (eieren) en Noordse Stern 14 nesten (eieren). De lepelaarnesten werden honderden meters verderop teruggevonden in het vloedmerk en de volwassen vogels verdwenen van de nestplaats en doken in kleine groepjes elders in het Waddengebied op. Hoewel zo'n overzicht dramatisch oogt, zijn toch veel soorten berekend op dergelijke risico's, en begon een aantal aan nieuwe legsels. Als teller wordt het dan puzzelen, want het overzicht met kolonies en aantallen is letterlijk en figuurlijk in het water gevallen.

Nieuwe aalscholverkolonie

Van de Aalscholver kwamen in 2001 enkele nieuwe kolonies binnen, onder andere in Friesland, Noord-Holland, Zeeland en... in Limburg. Limburg was de laatste provincie zonder aalscholverkolonie. De kolonie met 34 nesten zit overigens enkele luttele meters aan de Limburgse kant van de grens met Noord-Brabant. De meeste kolonies lieten in 2001 een lichte groei zien: Oostvaardersplassen van 4475 in 2000 naar 4975 paren, De Ven Enkhuizen 2400 resp. 3050 paren, Zwanenwater 770 resp. 900. Op de Waddeneilanden lijkt er geen houden meer aan. In 2001 ging het totaal om 1200 nesten (1991 nog maar 30). In Eernewoude bleef het aantal ongeveer gelijk (950) en in De Wieden liep het wat terug van 1214 naar 1040 paren.

Blauwe Reiger en Lepelaar in de lift

De districtscoördinatoren in Friesland, Twente, Noord-Holland schatten in dat

de stand van de Blauwe Reiger in 2001 ongeveer gelijk was aan vorig jaar. In Groningen, Drenthe, Zeeland en op de Veluwe wordt gewag gemaakt van 10-20% toename. Na weer een zachte winter kunnen we in 2002 waarschijnlijk nog grotere aantallen verwachten. De Lepelaar deed het in het Waddengebied met 750 paren beter dan in 2000. Alle eilanden waren bezet, evenals het Balgzand (NH). De Oostvaardersplassen telde in 2000 en 2001 ongeveer evenveel paren (160), in het Zwanenwater liep het aantal op (65 resp. 75), evenals op Vooroevers Onderdijk (NH; 3 resp. 11), maar op Voorne viel de stand terug (198 resp. 82).

Meeuwen

De Zwartkopmeeuw is niet meer te stuiten in Nederland. In 2001 telde de stand al 1100, zij het dat het broeden van deze soort nog steeds hoofdzakelijk tot het Deltagebied beperkt blijft. Langzaam maar zeker schuift de verspreiding echter noordwaarts: Noord-Holland had 13 paren, Friesland 9. De Kokmeeuw had topaantallen op Griend (26.780 paren), Ameland (7560) en Schiermonnikoog (6920), maar nam af langs de Friese en Groningse waddenkust. Buiten het Waddengebied is het beeld niet eenduidig. Zo deed de Friese IJsselmeerkust het goed met 11.000 paren, maar werd een afname gerapporteerd in de Oude Venen, Lauwersmeer, Sneekermeer en Fochteloërveen. In Drenthe waren er wat meer meeuwen op het Dwingelderveld, maar de grote kolonie bij Nieuw-Buinen liep verder in aantal terug. Kleine Mantelmeeuwen scoorden in het Waddengebied over het algemeen weer hoger dan de afgelopen jaren, maar ook de Zilvermeeuw lijkt er een goed jaar achter de rug te hebben. In de Hollandse Duinen daarentegen, zijn meeuwen als broedvogel tegenwoordig een schaars verschijnsel. Waar ze nog zitten, zoeken ze vooral de nabijheid op van

menselijke bebouwing en bedrijvigheid om de Vos van het lijf te houden. Een voorbeeld van zo'n omgeving zijn de industrieterreinen van IJmuiden (incl. sluizencomplex) en Velsen. Fred Cottaar en z'n kompanen tellen er al jarenlang de broedende meeuwen, die groten-deels op eilanden en daken broeden. In 2001 telden ze aanmerkelijk meer Kleine Mantelmeeuwen dan in de afgelopen vijf jaren: 2000 paren tegen iets meer dan 700 in 1997. Zilvermeeuwen schommelen al enkel jaren tussen de 1100 en 1250 paren, maar in 2001 steeg hun aantal naar 1580.

Sterns

In het Waddengebied nam de Visdief op veel plaatsen toe, maar moest de Noordse Stern veel terrein prijsgeven. Ook bij deze soort contrasterende berichten van elders: in Friesland namen Visdieven juist af in het Lauwersmeer (van 28 naar 6 in 2001), langs de IJsselmeerkust (900 resp. 780) en op het Tjeukemeer (79 resp. 16). Op het kunstmatige eiland IJburg kwam een einde aan de succesvolle vestiging toen het terrein werd opgespoten. Honderden paren verdwenen als gevolg van het verder bouwrijp maken van de wijk. Daar tegenover staan nieuwe vestigingen op een opspuitterrein bij Enkhuizen (150 paar) en op de Vooroever bij Onderdijk (200). Dit geeft maar weer eens aan hoe opportunistisch deze vogels inspelen op plaatselijke veranderingen in geschikt habitat. De Dwergstern had veel te leiden van de stormvloed. Op Texel waren slechts 70 paren (was 96 in 2000), op Richel bij Vlieland 16 (was 40) en Rottumerplaat 17 (was 25). Nieuw was de vestiging op de Noordvaarder van Terschelling (12 paar). De Zwarte Stern had in Friesland een redelijke populatie. In vijf kolonies zaten 115 paren, tegenover 86 paren in 2000. De enige kolonie in Groningen nam toe van 23 tot 32 paren. De

vennen in de provincie Drenthe waren echter bijna verlaten. Een afname werd voorts gemeld in de Zuid-Hollandse Krimpenerwaard (71 paren in 2001, tegen 89-107 in 1997-2000).

Oeverzwaluw

Herman Leys bevindt zich weliswaar steeds meer op de achtergrond bij het Oeverzwaluwtelwerk, maar hij is onvermoeibaar bezig met de uitwerking. Wat wil je ook wanneer blijkt dat in de afgelopen jaren meer Oeverzwaluwen zijn geteld dan ooit tevoren. Nattigheid in Afrikaanse overwinteringsgebieden speelt deze zwaluw in de kaart. Daarnaast moeten we ook de effecten van activiteiten van beschermers niet onderschatten. Op verscheidene plaatsen in het land prijken thans kunstwanden voor Oeverzwaluwen die in het algemeen goed bezet zijn. Die wanden moeten echter wel onderhouden worden. Tellers springen met succes op de bres als midden in het broedseizoen in kolonies gegraven gaat worden. In overleg met de gravers wordt het zaakje meestal in goede banen geleid. Soms vraag je je wel eens af want er in het hoofd van een kraanmachinist rond gaat, wanneer de eieren of jongen bloot komen te liggen en grote aantallen zwaluwen paniekerig in het rond vliegen. Oeverzwaluwen zitten meestal op plaatsen waar door menselijke activiteiten (tijdelijk) gunstige nestelgelegenheid ontstaat. Het lijkt er op dat op hoe meer menselijke activiteiten plaatsvinden hoe meer Oeverzwaluwen er zijn. Gaat het economisch voor de wind in Nederland dan wordt er veel gegraven, aangelegd en gebouwd, en grijpt de Oeverzwaluw zijn kans. Uiteraard moeten de Afrikaanse winters een handje helpen. In de jaren zestig en wat minder in de jaren zeventig was de Nederlandse economie 'booming' en zo ook de Oeverzwaluw. In de jaren tachtig en beginjaren negentig ging het economisch minder voor de wind en dito met de Oeverzwaluw. Tegen het einde van 20e eeuw kende onze beursindex hoogtepunten, met 2000 als topjaar. En bij de Oeverzwaluw was het niet anders. De Oeverzwaluw-index in 1986, één van de meest magere jaren, is op 100 gezet. In 1998-2001 was het aantal met een factor 4-5 gegroeid (figuur 1). Deze redenatie is natuurlijk aan de boude kant, maar er zit wel een kern van waarheid in. Een paradoxale situatie overigens, want voor de meeste vogelsoorten werkt economische groei eerder tegen dan mee.

Roek

In Groningen, Friesland, Drenthe, Gelderland en Noord-Brabant werden veel nieuwe kolonies gemeld, vaak als gevolg

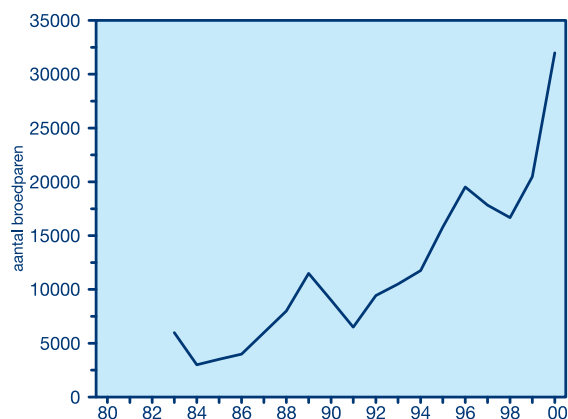
van uiteengevallen grote kolonies (al of niet door toedoen van verstoring). Deze versnippering maakt het tellen (en registreren) er niet eenvoudiger op. In de genoemde provincies wordt enige toename gemeld, terwijl in Twente en Gelderland eerder sprake is van stabilisatie. Binnenkort zal in Limosa worden gerapporteerd over de aantalsontwikkeling van Roeken.

Elke kolonie telt mee

We denken bij SOVON dat we alle kolonievogels wel zo'n beetje 'onder controle' hebben. In grote lijnen is dat dankzij de enorme inzet van tellers en coördinatoren ook wel zo, maar toch duiken er elk jaar wel weer kolonies op waarvan je verbaasd staat dat ze soms enige jaren aan de aandacht zijn ontsnapt. Atlas-tellers, die in 1998-2000 alle hoeken van het land moesten afzoeken, kwamen af en toe aanzetten met ons tot dusverre onbekende kolonies. Meestal ging het om soorten die wel vaker op nieuwe plekken opduiken, zoals de Oeverzwaluw, Roek, Kokmeeuw en Visdief, en om geringe aantallen (zie echter het voorbeeld van de Visdieven in Noord-Holland in 2001). Maar er zaten ook enkele kolonies bij met meer dan 100 paren. Verder dook er een al langer bestaande Aalscholverkolonie langs de Waal op met 40 paren. Het blijft opletten geblazen met kolonies en ga ook eens kijken op andere plekken waar een kolonie kan worden verwacht.

Invullijst voor 'veel-tellers'

Om het de tellers en verwerker van telgegevens gemakkelijker te maken zijn het afgelopen jaar voor het eerst 'voorgedrukte' kolonielijsten aan tellers verstrekt. Het gaat om tellers die meer dan vijf kolonies onder hun hoede hebben. De lijst is afgetapt van het kolonievogelbestand en geeft informatie over de naam, ligging en nummer van de kolonies alsmede de getelde aantallen in de afgelopen jaren. Tellers worden verzocht de nieuwe aantallen in te vullen en de lijst in te leveren. Invullen van een telformulier is dan niet nodig (behalve voor aanmelding van nieuwe kolonies). De reacties waren positief, zodat we op de ingeslagen weg doorgaan. Uit dit overzicht blijkt maar weer hoeveel er afgelopen jaar 'gekolonied' is. Telgegevens over 2001 die nog niet zijn doorgegeven, ontvangen we graag op korte termijn. Geeft u ook door wanneer in 2001 geen tellingen hebt verricht. Dank voor de medewerking en op naar de kolonies in 2002.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Oeverzwaluw.

Arend J. van Dijk